

MITOLOGIE ȘI OCULTISM ÎN PROZA LUI W.B. YEATS

În 1923, Nobelul pentru literatură a fost acordat scriitorului irlandez William Butler Yeats*, un personaj destul de controversat chiar și în prezent. George Orwell, în eseu din 1946 dedicat lui Yeats, îl acuza pe scriitorul irlandez de afinități cu doctrina nazistă, îi reproșa ura pentru tot ceea ce înseamnă modernitate, democrație, progres, știință etc., denunțând drept cauze ale acestei devieri influența scriitorilor italieni fasciști, dar și a lui Ezra Pound, care a fost, pentru o vreme, secretarul lui Yeats. Mai mult, Orwell asocia pasiunea pentru ocultism a lui W.B. Yeats cu predispoziția pentru secretomanie a nazismului, care, din această perspectivă, nu a fost o simplă mișcare politică, ci un adevărat cult accesibil numai inițiaților, elitei.

Deși, într-adevăr, Yeats a manifestat o oarecare simpatie în anii de după Primul Război Mondial pentru mișcările fasciste aflate, pe atunci, în plină ascensiune, acuzațiile lui Orwell sunt deplasate, ba chiar tendențioase. Astfel, pasiunea lui Yeats pentru ocultism nu are nimic de-a face cu simpatia sa pentru extrema dreaptă europeană, bazată strict pe motive politice. W.B. Yeats a fost un naționalist, un luptător pentru libertatea prea iubitei sale Irlande. Opera poetică, prozele scriitorului irlandez sunt reflecții fidele ale acestei iubiri. În toate scrierile sale, însă, nu răzbate nimic din nebunia rasistă, din demagogia criminală a nazismului.

Orwell postula pe nedrept, în eseu din 1946, ideea că ocultismul se situează pe baricade total opuse progresului și democrației, și că, în consecință, oricine ar avea vreo preferință pentru ocultism, așa cum a fost Yeats, ar fi un dușman neîmpăcat al rațiunii și al progresului social și politic. Într-un mod reflex, așa spune, ideea a fost preluată, de exemplu, și de Theodor Adorno, în eseu *Theses against Occultism*, scris în 1947 și inclus în volumul *Minima Moralia* (1950), dar și de Umberto Eco, în ale cărui texte, fie ele de ficțiune sau nu, ocultismul apare ca o anexă a mișcărilor fasciste.

W.B. Yeats a fost, de-a lungul vieții sale, membru a cel puțin două organizații oculte: Societatea Teosofică și Golden Dawn. Cele două grupări oculte nu s-au situat defel în răspăr cu modernitatea, dimpotrivă. Iată un singur exemplu. Ele nu numai că acceptau femei printre membri, ci, mai mult, acestea aveau acces la funcții de conducere – asta dacă nu erau chiar ele însele fondatoare ale unor astfel de societăți, cum a fost cazul Helenei Blavatsky.

În fine, reîntorcându-ne la Yeats, trebuie spus că opera poetică a acestuia a fost unul dintre pionii modernității literare de început de secol XX, înrudindu-se, într-o mare măsură, cu poezia lui Ezra Pound sau T.S. Eliot. În scurta prezentare a lui W.B. Yeats din *Panorama poeziei universale contemporane* (Editura Albatros, 1972), A.E. Baconski scria următoarele: „Poezia lui asociază două tendințe polare ce nu se conciliază decât la mării poeți: cultul tradiției celei mai vechi și preocuparea pentru cele mai noi cuceriri ale expresiei formale, pentru toate valorile enigmatice ale cuvintelor și ale raporturilor lor semantice, muzicale, cromatice. Poetul e urmărit de miturile primitive ale Irlandei, de vechile creații ale folclorului celtic, rămase în memoria țăranilor de pe coasta vestică a insulei și își alcătuieste o mitologie proprie, extrem de singulară, bântuită de figuri legendare, magi, războinici cu puteri supranaturale, visători inspirați, înțelepți telurici.”

Caracteristicile enumerate de A.E. Baconski sunt valabile și în cazul prozei lui Yeats, așa cum o dovedește din plin și volumul *Rosa Alchemica și alte scrieri*, apărut în 2016, la Humanitas Fiction, în excelenta traducere a lui Mircea Ivănescu, traducere la care a contribuit, prin completarea unor fragmente lipsă, și poetul Radu Vancu. Personajele povestirilor din *Rosa Alchemica* se mișcă într-o lume în care vechile zeități celtice, uitate, își cer drepturile, asuprite fiind de creștinism, în care inițierile cu iz ezoteric prind în mreaja lor, ca într-un cerc de foc, dorințele și aspirațiile celor aleși.

Hanrahan cel Roșu, protagonistul ciclului de povestiri care-i poartă numele, este un om simplu, un profesoraș de la țară, îndrăgostit de Mary Levelle. Într-o seară de Samhain – Anul Nou celtic, sărbătorit la a opta lună plină după echinoxul de primăvară –, este chemat de iubita sa. Înainte de a porni la drum, însă, Hanrahan este atras într-o adunare de bărbați, unde un străin, un scamator, îi provoacă pe cei prezenți la un joc de cărți. La un moment dat, dintre cărțile străinului, țâșnește un iepure, iar după el, o haită de câini. Astfel, începe o vânătoare la care doar Hanrahan a consimțit să participe, uitând de scopul său, acela de a ajunge în acea seară la iubita lui. Tot gonind prin noapte, Hanrahan cel Roșu, cum era poreclit, găsește o poartă – mai exact, un portal spre o altă lume, căci granițele dintre lumi, în noaptea de Samhain, dispar. Dincolo de poartă, este întâmpinat de un bătrân, care-l conduce spre o casă unde se află cinci femei: o tânără de o frumusețe răpitoare, Echtge,

„fecioara cu mâini de argint”, și patru bătrâne. Prima dintre bătrâne ține în brațe un vas (Plăcerea), cea de-a doua, o piatră mare (Puterea), cea de-a treia, o lance lungă din lemn ascuțit la capăt (Curajul), iar cea de-a patra, o sabie (Atotcunoașterea). Când i se prezintă cele patru obiecte, Hanrahan nu scoate niciun cuvânt, ceea ce, pare-se, a însemnat, pentru profesoraș, ratarea inițierii propuse de acele ființe stranii. Hanrahan se trezește, ca dintr-un somn adânc, în lumea pe care o părăsise în noaptea de Samhain. Însă Hanrahan nu mai era ca înainte, se schimbase. Iar întreaga întâmplare, deși a părut că a durat doar o singură noapte, îi răpise de fapt un an din viață.

Hanrahan cel Roșu a devenit un rătăcitor, un poet, un vechnic îndrăgostit, în a cărui capcană fetele și femeile picau fără prea multe împotriviri. Era privit ca un om sfânt, „atins de zâne”. Inspira teamă și respect. Nu a putut să o salveze pe Regina Echtge din somnul în care era cufundată, nu a reușit, de asemenea, să ajungă la iubita sa, Mary Levelle, însă reușea să farmece, prin cântecele și poemele sale, orice femeie.

Simbolistica întâmplării prin care a trecut Hanrahan este puternic ancorată în mitologia irlandeză, atât de familiară lui Yeats. Hanrahan nu a reușit să descifreze în acea noapte de Samhain semnificația celor patru obiecte, a celor patru comori irlandeze – Cazanul lui Dagda, Piatra Destinului, Lancea lui Lug și Sabia zeului Nuada –, astfel că Echtge, fiica lui Nuada, rege peste Tuatha de Danann, nu va fi salvată. Iată, pe scurt, prezentarea celor câțiva zei implicați în povestea lui Hanrahan: Dagda – tatăl zeilor din mitologia celtică, războinic și magician puternic, înfățișat mai mereu cu un cazan magic și cu un baston cu care își ucidea dușmanii, dar cu care îi și învia pe cei morți; Lug – cel mai puternic zeu celtic, a cărui sulită arunca fulgere și bubuia ca tunetul; Nuada (numit și Nuada al Mâinii de Argint, căci și-a înlocuit o mână pierdută în bătălie cu una de argint) – cel mai înțelept și viteaz conducător al poporului de zei Tuatha De Dannan, ultima generație de zei care a condus Irlanda înaintea venirii lui Milesius, strămoșul irlandezilor de astăzi. Sub chipul lui Echtge, fiica lui Nuada, se poate ușor ghici chipul Irlandei, al adevăratei Irlande, care așteaptă să fie trezită din somn.

Ca și Fernando Pessoa, Yeats practică, la rândul-i, jocul heteronimilor, al măștilor. Se poate spune că Hanrahan cel Roșu este un dublu al lui Yeats, și că astfel eșecurile acestuia sunt, în fond, ale autorului însuși. Eșecul în dragoste, eșecul ca om de acțiune sunt, sub masca heteronimului Hanrahan, asumate de Yeats și, în același timp, transformate în victorii.

Hanrahan, deși nu a reușit să treacă proba inițiativă din noaptea de Samhain, a devenit un înțelept, un iluminat. În momentul morții, va pune întrebarea potrivită („– Vasul, piatra, sabia și lancea. Ce înseamnă acestea?”) și va fi primit în neamul celor nemuritori.

Pe de altă parte, W.B. Yeats a devenit, încă din timpul vieții, poetul reprezentativ al Irlandei. De asemenea, după dezamăgirea amoroasă provocată de Maude Gonnet (acea Mary Levelle, pe care Hanrahan nu o poate avea), femeia care i-a refuzat cererea de a-i fi soție, Yeats își va găsi adevărata tovarășă de viață în persoana lui Georgie Hyde-Lees.

Hanrahan este, ce-i drept, un personaj aparte, bine conturat, dar nu este singurul din proza lui Yeats care atrage atenția. Mai sunt câteva, prezente și ele în povestirile reunite în volumul *Rosa Alchemica*. Mă refer la Michael Roberts și la Aherne, protagoniștii tripticului mistic *Rosa Alchemica*, *Tablele legilor* și *Adorația magilor*. Cele trei proze, cu iz inițiativ, ilustrează din plin experiența în domeniul ocultismului a lui Yeats.

Într-o seară, Michael Roberts apare intempestiv la ușa naratorului, pentru a-i face o propunere, pe care i-o mai făcuse cu ani în urmă, aceea de a se alătura Ordinului Rosa Alchemica. În cele din urmă, naratorul acceptă și participă la un ritual al acestui Ordin, un ritual funambulesc, în care muzica și dansul, rupte parcă dintr-o altă lume, îi transpun pe participanți într-o stare de extaz mistic, de reverie. Se produce, pentru un moment, o contopire a lumilor, realul este invadat de ireal. Vechii zei, fie ei greci, egipteni sau celtici, intră, la rândul lor, în dans, căci, după cum află naratorul de la Michael Roberts, „stăpânirea lor nu a încetat niciodată, ci și-a pierdut doar puțin din putere”.

Naratorul, însă, speriat de experiența trăită în Templul Ordinului, se adâncește și mai avid în studiul preceptelor religiei creștine, dar, din nou, liniștea sa este bulversată de o altă apariție, cea a lui Aherne. El este cel care îl inițiază pe narator în învățăturile eretice, în care ordinea lumii obișnuite este răsturnată, în locul Binelui fiind preferat Răul, căci „omul nu poate ajunge la inima Dumnezeuirii decât dacă decade de la ea”. Trebuie spus că, în prozele misticului Yeats, se dă o adevărată luptă între ordinea spirituală și cea naturală, între creștinism și vechile credințe păgâne, iar această luptă afectează, într-un fel sau altul, personajele sale, care străbat, cu sau fără voie, diverse trepte inițiatice, pătrund în lumi ale căror legi le bulversează.

Rosa Alchemica și alte scrieri este o apariție importantă în peisajul cultural românesc, unde, din câte cunosc, prozele lui W.B. Yeats nu au mai apărut sub formă de volum. Dacă poetul W.B. Yeats nu este un necunoscut pentru cititorul român, iată că, prin volumul de la Humanitas Fiction, prozatorul Yeats devine și el accesibil publicului românesc. Nu e puțin lucru, mai ales că este vorba despre traducerea lui Mircea Ivănescu.

*W.B. Yeats, *Rosa Alchemica și alte scrieri*, traducere din limba engleză de Mircea Ivănescu, Editura Humanitas Fiction, București, 2016.